

WITTGENSTEIN'İN METAFİZİK ELEŞTİRİSİ

O, Felsefenin Katili mi Yoksa Kurtarıcısı mı?

Yasin GÖKHAN

eski
reni
YAYINLARI

Eskiyei Yayınları: 143

WITTGENSTEIN'IN METAFİZİK ELEŞTİRİŞİ
O, Felsefenin Katili mi Yoksa Kurtarıcısı mı?

Yasin GÖKHAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Dr. Hasan ER

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-7673-55-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

WITTGENSTEIN'İN METAFİZİK ELEŞTİRİSİ

O, Felsefenin Katili mi Yoksa Kurtarıcısı mı?

Yasin GÖKHAN

Ankara 2022

Yasin GÖKHAN

01.05.1970'te Yozgat ili Sorgun ilçesi Mükremin köyünde doğan yazar ilk öğrenimini köyünde, orta öğrenimini Sorgun İmam Hatip Ortaokulu'nda ve lise öğrenimini Bahadın Lisesi'nde tamamladı. İlk lisans eğitimi ve şehir dışı deneyimine 1988 yılında Ankara'da ODTÜ Tarih bölümünde başladı. Bu esnada dünyayı kasıp kavurmakta olan kişisel bilgisayar teknolojisi ile tanıştı. Türkiye'de henüz yaygınlaşmaya başlayan bilgisayara büyük bir merak salan yazar MCSE (Microsoft Certified System Engineer) sertifikasyonunu tamamlayarak, kendi aile şirketini kurmaya karar verdi. Ancak önce ekonomik yetersizlikler nedeniyle doğup büyüdüğü ilçe olan Sorgun'da Kıvılcım Kitabevi ve Bilgisayar Kursu ile işe başladı. Birkaç yıl sonra ise Yozgat merkezde faaliyet göstermekte olan Sintez Bilgisayar Hizmetleri Ltd. Şti'ni devralarak, hayalini kurduğu aile şirketine kavuştu. Böylece uzun yıllar kurumsal firmalara yazılım, donanım, network kurulum ve danışmanlık hizmeti sağladı. Bu vesileyle yurt içinde olduğu kadar, yurtdışında da Orta Doğu'dan Avrupa'ya, Uzak Doğu'dan Güney Afrika'ya kadar, birçok ülkeyi gezip görme imkânı buldu.

20 küsur yıllık ticaret hayatının sonunda, kafasını gittikçe daha çok meşgul etmeye başlayan ve nihayet dayanılmaz bir hal alan dini ve felsefi problemlere dair bir aydınlanma arayışı ve ilim merakına yenik düşerek tekrar akademik hayata dönmeye karar verdi. Entelektüel açlığını doyumak için bir yandan İstanbul İlahiyat diğer yandan Açık Öğretim Felsefe lisanlarını tamamladı. Azalmasını beklerken daha da artan bir entelektüel açlığın ve yakasını bir türlü bırakmayan iki kelimenin (din ve felsefe) kendisini götürcekleri yere kadar peşini kesinlikle bırakmamaya; 'ta ki iki denizin birleştiği yere kadar' gitmeye karar verdi. Bu doğrultuda her iki kelimenin kesişim noktası olan 'Din Felsefesi' alanında akademik bir disiplin altında ihtisaslaşma kararı aldı. Ancak İstanbul ve Yalova Üniversitelerine yapmış bulunduğu yüksek lisans başvurularında bir türlü başarı sağlayamadı.

Tam ümidini kaybetmek üzereyken bir de şansını Uludağ İlahiyat bünyesinde, din felsefesi üzerine yaptığı çalışmalarını büyük bir hayranlıkla izlediği Prof. Dr. Zeki Özcan ile denemek istedi ve umduğundan da büyük bir sinerjiyle başardı. Böylece 2014 yılında başlamış bulunduğu yüksek lisansını *John Hick'te Din Dili* adlı teziyle 2016 yılında tamamladı. Akabinde aynı bölümde başladığı doktorasını *Dini Olguları Anlama Bakımından Wittgenstein'in İkinci Dönem Felsefesi* teziyle 2021 yılında tamamladı. 7.7. 2022 tarihinde ise Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'ne Doktor Öğretim Üyesi olarak atanmaya hak kazandı. 'Türkiye kaybetti, Avrupa kazandı' siteleriyle ülkeyi terk eden ve büyük bedenleri olan vatanlarına karşı yabancılaşanların aksine, bir fikir işçisi olarak 'Entelektüel Vatan'a bir nebze de olsa hizmet etme fırsatı yakalamış olmaktan dolayı tarifsiz bir onur duymakta olan yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR -----	6
ÖN SÖZ -----	7
GİRİŞ -----	13
GRAMATİKAL DÖNEMEÇ -----	29
1. Analitik Felsefenin Doğuşu-----	31
2. Gündelik Dil Felsefesinin Gelişimi-----	49
3. Fonksiyonel Analiz Paradigması-----	70
WITTGENSTEIN'IN BİLGİ FELSEFESİ -----	77
1. Metafizik Karşıtlığı-----	80
1.1. Metafizik Tutum-----	83
1.2. Metafiziğin Elenmesi-----	88
2. Teori Karşıtlığı-----	95
3. Yorum Karşıtlığı-----	101
4. Bilimcilik Karşıtlığı-----	104
5. Görecilik Karşıtlığı-----	116
6. Felsefenin İkincilliği-----	120
7. Felsefe Karşıtlığı-----	124
8. Anlamın Objektifliği-----	131
8.1. Anlamın Bağlamsallığı-----	137
8.2. Anlamın Eylemselliği-----	145
8.3. Anlamın Çoğulluğu-----	149
8.4. Anlamın Sosyalliği-----	157
WITTGENSTEIN'IN DİN FELSEFESİ -----	163
1. Dinî Olgu-----	164
2. Gramer Olarak Teoloji-----	176
3. Wittgensteinci Fideizm-----	187
4. Metafiziksel Olmayan Bir Teolojinin İmkânı-----	200
SONUÇ -----	211
KAYNAKÇA -----	221

KISALTMALAR

- FS : *Felsefi Soruşturmalar*, (Wittgenstein, 2017)
KÜ : *Kesinlik Üzerine*, (Wittgenstein, 2009)
KD : *Kültür ve Değer*, (Wittgenstein, 2009)
MKK : *Mavi Kitap-Kahverengi Kitap*, (Wittgenstein, 2007)
PR : *Philosophical Remarks*, (Wittgenstein, 1975)
PG : *Philosophical Grammar*, (Wittgenstein, 1978)
RFM : *Remarks on the Foundations of Mathematics*, (Wittgenstein, 1978)
TLP : *Tractatus Logico-Philosophicus*, (Wittgenstein, 2018)
YD : *Defterler 1914-1916*, (Wittgenstein, 2016)
WL : *Wittgenstein's Lectures: Cambridge 1930-1932*, (Wittgenstein, 1982)
Zettel : *Zettel*, (Wittgenstein, 2004)
EÜD : *Estetik Üzerine Dersler*, (Wittgenstein, 2004)
DF3 : *Dil Felsefesi III*, (Zeki Özcan, 2018)

ÖN SÖZ

Analitik felsefe, idealist felsefeye tepki olarak doğmuş eleştirel bir felsefedir. Analitik paradigmaya göre kurgul, yapay ve spekülâtif bir karakter arz eden idealist-metafizik felsefe, bilgilendirmekten ziyade biçimlendirici ve normatiftir. Gerçek hayattaki tüm kesinsizlikler ve tutarsızlıklar yok sayılır. Somut insan ve sorunları değil, evrensel insan (kendinde varlık) muhatap alınırken; mutlak bir kesinlik ve bütünsel tutarlılık arayan saf akıl ise yegâne evrensel değer kabul edilir. Platon'dan Descartes'e, Descartes'ten Hegel'e idealist felsefenin tek derdi, (canlı bir sözün yankısı olmak yerine) evrensel bir dogma arayışından ibarettir. 2500 yıllık bir klasik yaklaşıma tepki olarak doğan analitik felsefe, canlı bir oluş dünyası hakkında spekülâtif bilgi iddiasında bulunan sabit-durağan ontolojik ve epistemolojik yapı/t'lara ve üst anlatılara karşı konumlanan bir paradigmadır.

Analitik paradigmaya göre, sonsuzca değişken ve olumsal bir dünyanın bilgisi de doğal olarak dinamik ve dolayısıyla belirli bir oranda müphem olmak durumundadır. Çünkü dinamik olmayan bilgi, aslına uygun olmadığı için daha en baştan tutarsız ve geçersizdir. Oysa doğası gereği bilgi edimi, hayattaki olumsuzluğu mumyalamak durumundadır. Wittgenstein, bu paradoksu aşmak için yöntem olarak 'felsefi teorileri' değil, "felsefi soruşturmalar"ı seçmekte ve soyut bilgiye dayalı 'açıklama'yı değil, somut yaşama endeksli dinamik 'anlama'yı esas alan bir 'gündelik dil felsefesi' yaklaşımı önermektedir.

Çalışmamızda esas aldığımız Wittgenstein'in 'Gündelik Dil Felsefesi', hâlen analitik felsefenin bir alt dalıdır. Gündelik dil felsefesinin bir doğruluk ideali yoktur; spekülasyon ve sübjektiviteden arındırılmış bir 'anlamın objektifliği' arayışı vardır.

Buna ulaşmanın yegâne yolu ise teorilere hapsolmemiş bir sosyal mutabakatı esas almaktan ve 'günlük' yaşayan reel insanın 'gündelik dil analizi'nden geçmektedir. Bu yeni yaklaşım, dinî olgulara bakışta köklü değişikliklere neden olmuş ve olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, 'metafizik eleştirisi' ve 'dil oyunları' yaklaşımı ile analitik felsefeyi yeni ufuklara taşıyarak çağdaş felsefede merkezî bir figür hâline gelmiş bulunan Wittgenstein'in din felsefesi alanına muhtemel katkılarını araştırmaktır. Ancak bilinmelidir ki Wittgenstein'da eleştiri, bir yok etme aracı değil, bir sınırlama enstrümanı, bir rehabilitasyon ve terapi yöntemidir. Yine de analitik felsefe bir 'karşı felsefe' olarak doğduğu için biz de yöntem olarak, çalışmamızın merkezî figürü olarak seçmiş bulunduğumuz Wittgenstein'in temel karşıtlıklarını eksene almayı tercih ettik. Bu yöntemin, hem zevkli bir okuma imkânı sunacağını hem de yanlış anlamalara geçit vermeyen bir kolay anlaşılabilirlik sağlayacağını umut etmekteyiz.

"Gramatikal Dönemeç" isimli birinci bölümde, analitik felsefenin, 'dilin mantıksal analizi' (birinci analiz dönemi) olarak doğuşunu ve gündelik dil felsefesinin ondan ayrılarak 'dilin gramatikal (fonksiyonel) analizi' (ikinci analiz dönemi) şekline evrilişini tarihsel süreciyle birlikte ortaya koymaya çalıştık. İkinci bölümde ise Wittgenstein'in bilgi felsefesini temel hatlarıyla ortaya koymayı planladık. Bunu, Wittgenstein felsefesinin karakteristik özelliği diyebileceğimiz metafizik –ve metafizik ile ilişkili gördüğü tüm öz/cü/sel tutumlar– eleştirisi çerçevesinde yapmayı tercih ettik. Akabinde ise Wittgenstein'in düşün hayatının nihai amacı diyebileceğimiz, 'anlamın objektifliği' tezini ortaya koymaya çalıştık.

Üçüncü bölümde ise Wittgenstein'ci dil oyunları paradigmasının din felsefesine muhtemel katkılarını ele almaya çalıştık. Dinî olgulara kuramsal olarak yaklaşan özcü ve indirgemeci

kolektif bakış yerine, multi-fonksiyonel ve multi-perspektifsel yaklaşımı temel alan ‘gramer olarak teoloji’ paradigmasını araştırdık. Çalışmamızın temel tezi olarak, Grek felsefesinin evrenselleştirilmesinin neden olduğu hümanistik indirgemeye tabi tutulmuş ‘metafizik sorunsalı’ ile teolojik sorunların özdeşleştirilmesinin tutarlılık arz etmediği ve buna bağlı olarak antroposentrik ve rasyosentrik bir karakter arz eden “metafizikten arındırılmış bir din dili” ya da “metafiziksel olmayan bir teolojinin imkânı”na dair bulgularımızı temellendirmeye çalıştık.

Henüz doktora tezi aşamasındayken çalışmamızın ilk hâline dair kıymetli eleştirilerini esirgemeyerek, dogmatik uykumdan uyanmama vesile olan danışman hocam Prof. Dr. İsmail Çetin başta olmak üzere muhterem jüri üyeleri Prof. Dr. Muhsin Akbaş, Prof. Dr. Ferit Uslu, Prof. Dr. Aytekin Özel ve Prof. Dr. Orhan Şener Koloğlu hocalarıma, ayrıca bu konuyu çalışmaya beni ısrarla yönlendiren ve tıkandığım her noktada desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Zeki Özcan hocama ve sık sık kendisiyle ufuk açıcı istişareler yaptığım Dr. Hasan Er dostuma şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca çalışmamızın son okumasını yapan Rufi Tiryaki’ye ve basım aşamasındaki özverili ve titiz çalışmaları dolayısıyla Eskiyei Yayınları editörü kadim dostum Hüseyin Nazlıyıldın’a ve yayınevi çalışanlarına da teşekkürü bir borç bilirim.

Eğer bu çalışma bir nebze de olsa bir felsefi aura içermekteyse bu kesinlikle onların eseridir.

Yasin GÖKHAN
Yozgat 2022